

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه موافقتنامه معاضدت حقوقی دوجانبه در امور کیفری
بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری هند»

درآمد

معاضدت حقوقی در امور کیفری عبارت است از: همکاری دوجانبه دولت‌ها در زمینه تعقیب، تحقیق، محاکمه، اجرای حکم، استرداد مجرمان و انتقال محکومان و به طور کلی همکاری برای حل و فصل مسائل جزایی. توسعه روزافزون فعالیت‌های مجرمانه و گذر سهل‌الوصول بزه‌کاران از مرزهای بین‌المللی و ضرورت اجرای عدالت کیفری در حق آنان، دولت‌ها را به سمت چنین همکاری‌هایی در سطح منطقه‌ای و جهانی هدایت کرده است. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز با درک این واقعیت‌ها در سال‌های اخیر عطف توجهی جدی به این‌گونه معاضدت‌ها داشته و موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای و جهانی متعددی را امضا و به تصویب مجلس شورای اسلامی رسانده است. موافقت‌نامه معاضدت حقوقی در امور کیفری میان ایران و هند در چارچوب همین واقعیات تنظیم شده است.

نقطه قوت لایحه

معاضدت قضایی در امور کیفری، نه تنها موجب حمایت قضایی از اتباع ایرانی در کشورهای دیگر می‌شود، بلکه موجب مبارزه بهتر با اشکالی از بزه‌کاری می‌شود که در آنها یک یا چند عنصر خارجی نیز دخالت داشته‌اند. با امضا و تصویب چنین موافقت‌نامه‌هایی، گره کور بسیاری از پرونده‌های کیفری کشورها گشوده خواهد شد. زیرا ابتکار عمل نظام‌های عدالت کیفری ملی به حاکمیت ملی‌شان محدود شده است.

نقطه ضعف لایحه

مهم‌ترین نکته‌ای که ضروری است درباره این‌گونه معاهده‌ها مورد توجه قرار گیرد، ناهماهنگی و در مواردی نیز تعارض ضوابط و مقررات پیش‌بینی شده در آنهاست. به عبارت دیگر، با ملاحظه همزمان چند معاهده معاضدت کیفری که دولت ایران با چند کشور منعقد کرده است، نمی‌توان به روشنی «سیاست خارجی نظام عدالت کیفری ایران» را در قبال سایر نظام‌های عدالت کیفری احراز کرد. این مسئله باعث می‌شود برخی نارسایی‌ها و کاستی‌ها به طور مستمر تکرار شود و در مواردی نیز حق کشور ایران در عرصه نظام حقوق کیفری بین‌المللی تأمین نگردد.

برای رفع این معضل، به نظر می‌رسد باید در پرتو سیاست‌های کلی نظام در حوزه عدالت کیفری، اصول و معیارهای مبنایی و حداقلی احصا یا حتی در صورت امکان، مدلی قانونی برای تنظیم این‌گونه معاهده‌ها ارائه شود تا نمایندگان دولت ایران بتوانند به هنگام مذاکره با طرف‌های خارجی، در پرتو شرایط مختلف، بهترین تصمیم را برای پیشبرد امور کیفری کشورمان اتخاذ کنند.

همچنین، نبود برخی قوانین کیفری پشتیبان و عدم جرم‌انگاری عناوین اشاره شده در متن معاهده، می‌تواند مانع تحقق اهداف عدالت کیفری شود. برای مثال، همان‌طور که در مقدمه لایحه موافقت‌نامه استرداد مجرمان میان ایران و هند نیز مشاهده می‌شود، از میان جرائم گوناگون، «تروریسم» به‌طور کلی مورد توجه قرار گرفته است. این عنوان مجرمانه که به‌راستی ایران نیز یکی از قربانیان اصلی آن در دنیا به‌شمار می‌آید، اما در عین حال متهم به حمایت از آن نیز می‌شود، قابلیت ارائه تعابیر و تعاریف گوناگونی را دارد که همین مسئله باعث شده نظام‌های عدالت کیفری در برخورد با آن به‌ویژه در عرصه بین‌المللی با مشکل مواجه شوند. لذا با توجه به اینکه در کشورمان نیز هنوز چنین عنوان مجرمانه مهمی جرم‌انگاری نشده است، به نظر می‌رسد در مقام اجرای این‌گونه معاهده‌ها مشکلاتی برای نهادهای قضایی و مجری قانون به‌وجود خواهد آمد. لذا شایسته است به هنگام ارائه این‌گونه معاهده‌ها یا هر معاهده همکاری در هر حوزه‌ای، به‌ویژه امور قضایی و کیفری، دولت رأساً لویح مربوط به رفع نیازهای قانونی آن را نیز تقدیم مجلس کند تا اجرای شایسته آنها تضمین گردد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در سال‌های اخیر توسعه همکاری‌های حقوقی و قضایی دولت جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها روند رو به رشدی داشته است. توسعه این همکاری‌ها در واقع واکنشی است در برابر گسترش فعالیت‌های مجرمانه منطقه‌ای و بین‌المللی. نبود این نوع همکاری‌ها به نفع مجرمان و به زیان قربانیان فعالیت‌های مجرمانه است. خوشبختانه نهادهای مرتبط با قانون‌گذاری، اعم از مجلس شورای اسلامی، شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام، با درک این واقعیت عموماً به یاری دولت آمده و در نهایت همه لویح ناظر به معاضدت‌های حقوقی و قضایی، استرداد مجرمان و انتقال محکومان را به تصویب رسانده‌اند.

لایحه معاضدت حقوقی دوجانبه در امور کیفری بین ایران و هند نیز در چارچوب همین تلاش‌ها قابل تحلیل است و به‌رغم اشکال‌های جزئی موجود، تصویب آن توصیه می‌شود. خصوصاً باید توجه داشت که متن موافقت‌نامه چنان‌که در قسمت آخر ماده (۱۹) آن آمده، به ۳ زبان فارسی، هندی و انگلیسی تنظیم شده و به امضای طرفین رسیده است. در همان قسمت تصریح شده در صورت بروز اختلاف، متن انگلیسی ملاک عمل خواهد بود. بنابراین، هرگونه تغییر در متن فارسی آن باید توسط دولت و با موافقت طرف هندی و با تغییر در متون هندی و انگلیسی به عمل آید و این خود مستلزم طی تشریفات و صرف وقت است که به نظر نمی‌رسد برای برخی تغییرات جزئی تن دادن به چنین تشریفات ضروری باشد. مشکلات جزئی، چنان‌که در متن موافقت‌نامه استرداد مجرمان میان ایران و هند تصریح شده، از طریق گفت‌وگو و حصول توافق طرفین در عمل حل‌وفصل خواهد شد. در هر حال، تصویب لایحه از نظر اصولی نه تنها بلامانع، بلکه ضروری انگاشته می‌شود.